

Odd Gunnar Skagestad
Mai 1975

NORSK SVALBARD-POLITIKK - historiske holdepunkter

- 1194: Norrøne sjøfarere oppdager Svalbard. Oppdagelsen går senere i glemmeboken.
- 17.6.1596: Nederlenderen Willem Barents gjenoppdager øygruppen, kaller den Spitsbergen. Gjennom de påfølgende århundrer forblir området ingenmannsland.
- 9.6.1871: Svensk forslag om at øygruppen legges under norsk suverenitet behandles i sammensatt norsk-svensk statsråd. Planen beslattes oppgitt pga. russisk motstand.
- Mai 1892: Planen om å legge Svalbard under norsk suverenitet vurderes påny av den norske regjering, som imidlertid ikke tar noe videre initiativ i sakens anledning.
- 1899: Søren Zachariassen utskiper den første kull-last fra Svalbard og innleder dermed epoken med kullutvinning, som i sin tur skaper interesse for Svalbard i mellomfolkelig politikk.
- 6.2.1906: Amerikaneren John M. Longyear stifter Arctic Coal Company; et selskap som blir den viktigste økonomiske interessent på Svalbard og som engasjerer seg aktivt i spørsmålet om øygruppens politiske status.
- 1906: Britisk initiativ til fordel for norsk overtagelse av Svalbard. Negativ svensk holdning til en slik løsning, og Norge forholder seg passiv.
- 1908: Norsk forslag om internasjonal konferanse om Svalbard-spørsmålet.
- 1909: De senere årvisse statsstøttede norske Svalbard-ekspedisjoner kommer igang.
- 19.7.1910: Svalbard-konferanse i Kristiania med norsk, svensk og russisk deltagelse. Utarbeidelse av et konvensjonsutkast om tre-makts fellesstyre, får kjølign mottagelse internasjonalt.
- 15.1.1912: Den annen norsk-svensk-russiske Svalbard-konferanse i Kristiania. Påfølgende drøftelser - bl.a. under hensyntagen til et amerikansk forslag til avtale - fører til et konvensjonsutkast om tre-makts mandatordning.
- 16.6.1914: Bred internasjonal Svalbard-konferanse i Kristiania, blir preget av skjerpede motsetninger mellom stormaktene. Ingen enighet oppnås, og da konferansen avsluttes er den 1. verdenskrig et faktum.
- 6.8.1915: Stortinget vedtar lov om offentlig tilsyn med overvintringstokter til de

arktiske egner.

- Høsten 1916: Et norsk syndikat kjøper Arctic Coal Company's anlegg i Longyearbyen og danner Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S. (I løpet av krigsårene kommer det meste av kulldriften på Svalbard på norske hender).
- 21.9.1918: I et memorandum mh.t. hvordan etterkrigs-Europa burde bli regulert på den forestående fredskonferansen, går USA inn for at Svalbard legges under norsk suverenitet.
- 31.10.1918: Kursendring i norsk Svalbard-politikk, regjeringen erklærer at den eneste akseptable løsning er full norsk suverenitet.
- Mars 1919: Norges syn på Svalbard-spørsmålet oversendes i et memorandum til presidenten for fredskonferansen i Paris.
- 7.7.1919: Fredskonferansens Høyeste Råd oppnevner en Svalbard-kommisjon, som i samarbeid med talsmenn for norske interesser (bl.a. den norske sendemann i Paris, Wedel-Jarlsberg) utarbeider et traktatutkast.
- 25.9.1919: Fredskonferansens Høyeste Råd vedtar kommisjonens utkast til traktat vedrørende Svalbard.
- 9.2.1920: Svalbardtraktaten undertegnes i Paris av representanter for USA, Storbritannia, Frankrike, Italia, Japan, Norge, Danmark, Nederland og Sverige. Traktaten anerkjenner Norges "fulle og uinnskrenkede høihetsrett" (dvs. suverenitet) over Svalbard (definert som alle øyer mellom 10° og 35° ø.l. og 74° og 81° n.b.) på de vilkår som ble fastsatt i samme traktat, og som begrenser Norges høihetsrett på to hovedpunkter: Norge forplikter seg til ikke å opprette eller tillate opprettet noen flåtebase i området eller anlegge noen befestninger i disse egner "som aldri må nyttes i krigsøiemed"; videre forplikter Norge seg til å gi lik adgang for alle traktatpartenes undersåtter til visse typer økonomisk virksomhet i området. Samtidig blir Norges beskatningsrett på Svalbard begrenset.
- 15.2.1924: Norsk-sovjetisk "kompensasjonshandel": Sovjet-Unionen anerkjenner reservasjonsløst Norges suverenitet over Svalbard til gjengjeld for norsk de jure anerkjennelse av sovjet-regimet.
- 17.7.1925: Stortinget vedtar Svalbardloven, som fastslår at Svalbard er en "del av Kongeriket Norge", og som bl.a. bestemmer at norsk privatrett, norsk strafferett og norsk rettspleielovgivning gjelder for Svalbard når ikke annet er fastsatt, mens andre lovbestemmelser ikke gjelder for Svalbard uten når det er særskilt fastsatt; videre fastsettes sysselmans funksjoner.
- 7.8.1925: Bergverksordningen for Svalbard (som Norge i h.t. traktatens bestemmelser skulle utarbeide) vedtas ved kongelig resolusjon. Dermed fastslås bl.a. at alle traktatpartenes undersåtter har "rett til å

søke etter og til å erverve og utnytte naturlige forekomster av kull, jordoljer og andre mineraler og bergarter som utvinnes gjennom bergverksdrift ... under iakttagelse av forskriftene i denne bergverksordning og på fullstendig like vilkår”.

- 14.8.1925: Norges formelle overtagelse av suvereniteten over Svalbard finner sted ved en høytidelighet i Longyearbyen.
- 1926: Den sovjetiske stat kjøper kullfeltene i Pyramiden.
- 1928: Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser opprettes som sentralinstitusjon med oppgave å organisere den praktiske gjennomføring av forskningsekspedisjoner til arktiske strøk. Samtidig besluttes opprettet det såkalte Norges Svalbard – og Ishavsråd (som kommer til å fungere i årene 1930-33).
- 1931: Den sovjetiske stat setter igang grubedrift i Grumantbyen etter å ha kjøpt ut de tidligere eiere.
- 26.2.1932: Kgl. resolusjon om fredning av plantelivet i visse områder av Svalbard.
- Mars 1932: Tilbud til den norske stat om kjøp av nederlandske grubeanlegg i Barentsburg; norsk avslag.
- 25.6.1932: Den sovjetiske stat kjøper anleggene i Barentsburg.
- 1933: Den norske stat overtar Kings Bay Kull Comp. med tilhørende grubeanlegg i Ny-Ålesund.
- 7.5.1935: Sovjet-Unionen tiltrer Svalbardtraktaten.
- 20.5.1936: Ved kgl. res. overføres samtlige Svalbard-saker fra de respektive fagdepartementer til Handelsdepartementet med virkning fra 1. juli samme år.
- Juli 1941: Sovjetisk forslag om britisk-sovjetisk okkupasjon av Svalbard; norsk protest, planen skrinlegges.
- September 1941: Den norske og sovjetiske grubebefolkning på Svalbard evakueres.
- Mai 1942: Svalbard okkuperes av en norsk styrke.
- November 1944: Sovjet-Unionens utenriksminister Molotov presenterer den norske utenriksminister Trygve Lie med krav om radikal revisjon av Svalbardtraktaten: Bjørnøya foreslås avstått til Sovjet-Unionen, det øvrige Svalbard foreslås satt under norsk-sovjetisk fellesstyre, demilitariseringen foreslås opphevet.
- 9.4.1945: Norge godtar i note til Sovjet-Unionen et norsk-sovjetisk felleskommuniké som bl.a. fastslår at forsvaret av Svalbard er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Unionen og at det skal finne sted

forhandlinger for å utvirke endring av Svalbardtraktaten.

- Høsten 1946: Sovjetiske henvendelser for å få Norge til å ta initiativ til å sette i verk de tiltak som var forutsatt i noten av 9. april 1945.
- 10.1.1947: Gjennom presseomtale blir de norsk-sovjetiske forhandlinger om Svalbard 1944-45 og noten av 9. april 1945 for første gang kjent for den norske offentlighet.
- 15.1.1947: Stortinget tar i hemmelig møte avstand fra de tilsagn som regjeringen ga i noten av 9. april 1945, men sier seg villig til forhandlinger av ikke-militær art med Sovjet-Unionen for å utvirke en tilfredsstillende endring av Svalbardtraktaten. Spørsmålet blir ikke fulgt opp fra sovjetisk side.
- 5.12.1947: Ved kgl. res. med virkning fra 6. desember samme år blir Handelsdepartementet delt, henholdsvis i et Handelsdepartement og et Industridepartement. Saker vedrørende Svalbard legges under Industridepartementet (nærmere bestemt Bergvervskontoret); dette gjelder også det nyopprettede Norsk Polarinstitutt, som dannes ved reorganisering av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser.
- Desember 1950: NATO beslutter opprettet en Nord-Atlantisk Kommando omfattende bl.a. de nordligste norske territorier, så som Jan Mayen og Svalbard. For Svalbards vedkommende er den uttrykkelige forutsetning at ordningen først trer i kraft hvis øygruppens traktatfestede nøytralitet skulle bli krenket.
- 12.10.1951: Sovjetisk protest mot den plan om opprettelse av NATO's Nordkommando som var lagt frem for Stortinget.
- 15.10.1951: Sovjet-Unionen hevder i note til Norge at ordningen med at Svalbard skulle sortere under Nordkommandoen innebærer overtredelse av Svalbardtraktatens demilitariseringsbestemmelse og vil skade sovjetiske interesser.
- 30.10.1951: Norge fremholder i svarnote til Sovjet-Unionen at den norske regjering ikke hadde opprettet og ikke ville opprette noen militære befestninger på Svalbard, og ville heller ikke tillate noen annen stat å gjøre dette. I kraft av sin høyhetsrett ville Norge beskytte alle legitime interesser på Svalbard og beskytte øyenes traktatfestede status.
- 12.11.1951: Ny sovjetisk note gjentar tidligere protest av 12. og 15. oktober samme år, betegner den norske politikk som en uvennlig handling overfor Sovjet-Unionen og i strid med Norges traktatforpliktelser.
- 1.12.1951: I redegjørelse i Stortinget avviser utenriksminister Lange de sovjetiske påstander om norsk krenkelse av Svalbardtraktaten.
- 20.3.1953: Ved kgl. res. tilbakeføres sysselmannsstillingen fra Industrideparte-

- mentet til Justisdepartementet med virkning fra 1. juli samme år.
- 29.11.1958: Sovjet-Unionen protesterer i note til Norge mot Norsk Polar Navigasjon A/S' planer om anlegg av helårs flyplass på Svalbard, som fra sovjetisk side påstås å være i strid med Svalbardtraktaten.
- 10.1.1959: Norsk svarnote til Sovjet-Unionen fremhever den planlagte flyplass' sivile og private karakter.
- 27.1.1959: Utenriksminister Lange tar i Stortinget avstand fra Norsk Polar Navigasjons flyplass-planer.
- Sommeren 1960: Utenlandske selskaper starter oljeleting på Svalbard.
- 26.10.1960: Sovjetisk protestnote til Norge på foranledning av presseomtale av at Norsk Polar Navigasjon, angivelig med finansiell støtte fra amerikanske militære myndigheter, hadde foretatt grunnundersøkelser på Svalbard med henblikk på et eventuelt flyplass-anlegg.
- 9.11.1960: Norge opplyser i svarnote til Sovjet-Unionen at regjeringen hadde tatt de nødvendige skritt for å stanse den utenlandske finansiering av Norsk Polar Navigasjons undersøkelser og for at ethvert videre arbeid på dette felt ble brakt til opphør. Den norske regjering forbeholder seg samtidig retten til selv å bygge en sivil flyplass på Svalbard, hvis nærings- og kommunikasjonsmessige interesser tilsa det.
- Februar 1962: I h.t. regjeringsvedtak oppnevner Industridepartementet et utvalg med mandat å uttale seg om bl.a. administrasjonsordningen for Svalbard samt eventuell økning av norsk virksomhet på øygruppen.
- 13.6.1962: Caltex-avtalen inngås; skaper en presedens som den norske stat senere påberoper seg overfor andre oljeutmåls-søkere på Svalbard.
- 5.11.1962: Eksplosjonsulykke i den norske stats grubeanlegg i Kings Bay, hvorefter driften ved anlegget nedlegges.
- August/september 1963: Regjeringskrise på Kings Bay-saken.
- 21.11.1963: I h.t. regjeringsbeslutning av 12.11.1963 oppnevner Industridepartementet et nytt utvalg med mandat bl.a. å lage en oversikt over alle aktuelle problemer vedrørende Svalbard og vurdere hvordan de burde løses.
- 3.9.1964: Den norske regjering gir Den europeiske romforskningsorganisasjon (ESRO) tillatelse til å bygge en telemetristasjon i Kongsfjord ved Ny-Ålesund.
- 6.1.1965: Ved kgl. res. blir sentraladministrasjonens behandling av saker

vedrørende Svalbard lagt til vedkommende fagdepartementer. Samtidig blir Det interdepartementale Svalbardutvalg (med sekretariat i Justisdepartementet) opprettet som et koordinerende og konsultativt organ for sentraladministrasjonens behandling av Svalbard-saker.

- 17.2.1965: Sovjet-Unionen protesterer i note til Norge mot planene om ESRO-stasjonen på Svalbard.
- 21.9.1965: Den norske stat og ESRO inngår avtale som fastsetter de nærmere betingelser vedrørende Kongsfjord telemetristasjon; bl.a. blir det bestemt at stasjonen skal drives av Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF).
- 3.6.1966: På bakgrunn av at Caltex i sin tid hadde fått oljeutmål godkjent på såkalte "geologiske indikasjoner", uten å ha oppfylt Bergverkordningens krav om presentasjon av konkret prøvemateriale, bestemmer Justisdepartementet i brev til Bergmesteren for Svalbard at "kravet om prøve av petroleum skal kunne erstattes av et geologisk materiale som sannsynliggjør at det foreligger muligheter for funn av petroleum som betinger utmål".
- 30.4.1969: I sovjetisk memorandum til Norge blir det hevdet at Kongsfjord telemetristasjon eventuelt vil kunne brukes til militære formål og at man anså stasjonen uønsket av hensyn til de sovjetiske sikkerhetsinteresser.
- 6.3.1970: Justisdepartementet legger frem en stortingsmelding som bebuder opprettelse av et Polarråd og et stedlig Svalbardråd m.v.
- 25.9.1970: Ved kgl. res. fastsettes forskrifter om grensen for det norske sjøterritorium ved Svalbard (4 nautiske mil).
- 15.5.1971: Regjeringen beslutter å fremme forslag for Stortinget om bygging av helårs flyplass på Hotellneset ved Longyearbyen.
- 28.5.1971: Kgl. res. om midlertidige forskrifter for regulering av naturinngrep på Svalbard og Jan Mayen.
- 6.8.1971: Ved kgl. res. blir Det interdepartementale Svalbardutvalgs stedlige virkeområde utvidet til å omfatte også de øvrige polarområder; utvalgets betegnelse endres samtidig til Det interdepartementale Polarutvalg.
- 6.8.1971: Ved kgl. res. besluttes opprettet et stedlig Svalbardråd med en korporativt preget sammensetning "fra det tidspunkt Justisdepartementet bestemmer".
- 29.9.1971: Norge varsler de land som er part i Svalbardtraktaten om planene for flyplassutbygging ved Longyearbyen.
- 1.11.1971: Det stedlige Svalbardråd med sete i Longyearbyen opprettes.

- 7.4.1972: Ved kgl. res. opprettes Polarrådet som ”et organ for drøftelse av saker vedkommende norsk offentlig og privat virksomhet i polarområdene” (utenriks- og sikkerhetspolitiske saker uttrykkelig unntatt).
- 23.5.1973: Stortinget vedtar bygging av helårs flyplass på Svalbard i den norske stats regi.
- 1.6.1973: Ved kgl. res. opprettes tre nasjonalparker, to naturreservater og femten fuglereservater på Svalbard, og i henhold til denne resolusjon utarbeider Miljøverndepartementet en rekke bestemmelser om fredning m.v.
- 7.3.1974: Etter forhandlinger mellom det norske Samferdselsdepartement og det sovjetiske Luftfartsministerium undertegnes den norsk-sovjetiske avtale om Sovjet-Unionens bruk av den planlagte Svalbard lufthavn. Ifølge avtalen skal norske luftfartsmyndigheter stille til rådighet på flyplassen de nødvendige navigasjons- og sambandsmidler samt teknisk utstyr og sørge for ansvarlig betjening og værvarslings- og sikringstjeneste for de sovjetiske luftfartøyer; videre skal Sovjet-Unionen ha representasjon i lufthavnen i et antall på 5-6 personer, og det sovjetiske statlige luftfartsmonopol Aeroflot skal gis tillatelse til å nytte egen radiostasjon på lufthavnen.
- 15.4.1974: Satellitten ESRO-IV går inn i jordatmosfæren og brenner opp. Dermed bortfaller Kongsfjord telemetristasjons arbeidsoppgaver, hvorpå virksomheten innstilles og stasjonen nedlegges.
- September/oktober
1974: Påstander i New York Times om sovjetisk press på Norge for å legge Svalbard under norsk-sovjetisk fellesstyre blir offisielt dementert av det norske Utenriksdepartement.
- 12.3.1975: Oslo byrett frikjenner den norske stat i vidtrekkende søksmål fremmet allerede i 1968 av A/S Berabo vedrørende utmålsrettigheter m.v. på Svalbard.

Oslo, mai 1975.